

İstifhâm Edatlarının Soru Anlamı Dışında Kullanılması “Bakara Sûresi Örneği”

Using the Prepositions of Istifhâm without the Meaning of the Question “The Example of Surah Al-Baqara”

YAŞAR FATİH AKBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Fatih AKBAŞ Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgati
Anabilim Dalı, Kars/, Türkiye.

Assist. Prof. Yaşar Fatih AKBAŞ University of Kafkas , Faculty of Theology, Department of Arabic
Language and Rhetoric, Kars/, Türkiye.

yfatihakbas@hotmail.com. ORCID 0000-0001-8570-3917

Atıf/©: Akbaş, Yaşar Fatih (2023). İstifhâm Edatlarının Soru Anlamı Dışında Kullanılması “Bakara
Sûresi Örneği”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 10-19, ss. 300-312.

Citation/©: Akbaş, Yaşar Fatih (2023). Using the Prepositions of Istifhâm without the Meaning of
the Question “The Example of Surah Al-Baqara” , *Kafkas University Faculty of Divinity Review*.

Issue 10-19, pp. 300-312.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi : [10.17050/kafkasilahiyat.1204311](https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.1204311)

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 31 May / Mayıs 2022

Accepted / Kabul Tarihi: 21 July / Haziran 2022

Published / Yayın Tarihi: 28 January / Ocak 2023

Volume / Cilt; Issue / Sayı; Pages / Sayfa: 300-312.

Suggested ISNAD Citation: Yaşar Fatih Akbaş, “İstifhâm Edatlarının Soru Anlamı Dışında Kullanılması
“Bakara Sûresi Örneği””, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (Ocak- January 2023), 300-312.

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

Using the Prepositions of Istifhâm without the Meaning of the Question “The Example of Surah Al-Baqara”

Yaşar Fatih AKBAŞ

Abstract

Resignation is defined as the questioner's willingness to learn information about which he has no knowledge by using a question preposition. While the main purpose is the desire to obtain information, it can express different meanings such as denial, tawbîh, taaccûb, guidance, by going beyond this purpose, as it is frequently used in our daily life. It is seen that the prepositions of istifhâm are often used outside of the original meaning in the Qur'an, and the prepositions used to ask questions in the literal sense are less when compared to the figurative meaning, since the questions are generally directed from Allah to human beings. Due to the fact that the related meanings are obtained with interrogative prepositions without using the words allocated for them, its demand has been the subject of the science of meaning within the framework of the science of rhetoric, as a type of construction. This study, carried out in the example of Surah Baqarah, from which we can obtain more data due to being the longest surah in the Qur'an, aims to reveal the semantic dimensions of the prepositions by determining the number of prepositions of istifham used in Surah Baqara and for what purposes they are used other than the literal meaning and literal meaning.

Keywords: Arabic Rhetoric, Istifham Style, Interrogative Prepositions, Talebi İnşâ

İstifhâm Edatlarının Soru Anlamı Dışında Kullanılması “Bakara Sûresi Örneği”

Yaşar Fatih AKBAŞ

Öz

İstifham soru soranın, hakkında bilgi sahibi olmadığı bir bilgiyi soru edatı kullanarak öğrenme isteği olarak tanımlanmaktadır. Asıl gaye bilgi edinme isteği iken günlük yaşantımızda da sıklıkla kullanıldığı şekilde bu amacın dışına çıkarak inkâr, tevbîh, taaccûb, irşâd, gibi farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de de istifham edatlarının sıklıkla asıl anlamın dışında kullanıldığı, soruların genelde Allah'tan beşere yönelik olması sebebiyle gerçek manada soru sormak için kullanılan edatların mecâzi anlamla kıyaslandığında daha az olduğu görülmektedir. İlgili manaların kendileri için tahsis edilmiş lafızlar kullanılmadan soru edatlarıyla elde edilmesi sebebiyle talebi inşanın bir türü olmak üzere Belâgat ilmi çerçevesinde meâni ilminin konusu olmuştur. Kur'an-ı Kerim'deki en uzun sûre olması sebebiyle daha fazla veri elde edebileceğimiz Bakara sûresi örneğinde yapılan bu çalışma Bakara sûresinde kullanılan istifhâm edatlarının sayısını, edatlarının gerçek anlam ve gerçek anlamın dışında hangi maksatlar için kullanıldığını belirlemek suretiyle edatların anlamsal özelliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili Belâgati, İstifhâm Üslûbu, Soru edatları, Talebî İnşâ

GİRİŞ

Bilgi sahibi olmadığımız her hangi bir mesele veya olay ile alakalı soru edatlarından birisini kullanmak suretiyle meydana gelen öğrenme isteğine istifhâm, bunun için kullanılan edatlara da istifâm edatları denir.¹ Bir talep söz konusu olduğu için istifhâm konusu meâni ilmi açısından talebî inşanın içine dâhil edilmiştir. İstifham üslubunda kullanılan soru

¹ Ahmet Matlûb, *Mu'cemu'l-Mustalâhati'l-Belağiyye ve Tatâvvuruha*, (Beyrut: Daru'l-Arabiyye li'l-Mevsûât, 2006), 181; Kadri Mâyû, *el-Mu'în fi'l-Belâga*, (Beyrût: Alemü'l-Kutub, 2000), 181.

edatlarından bazıları tasdik bazıları da tasavvur için kullanılmaktadır.² “هل” soru edatı sadece tasdik için kullanılıyorken istifhâm hemzesi hem tasdik hem de tasavvur için kullanılan bir soru edatıdır. Bu edatlar dışında kalan edatlar ise sadece tasavvur için kullanılır.³ Soru edatları için yapılan bir başka taksim ise harf veya isim olmalarıdır. İstifham hemzesi ve “هل” soru edatı harf olup cümlenin bir ögesini teşkil etmedikleri için i‘rabda mahalleri yoktur. Geriye kalan edatlar ise isim olup cümledeki konumlarına göre mübteda, haber, mefûlün bih vs. olabilmektedirler.

Harf olarak kullanılan soru edatlarından “هل” olumlu soru sormak için kullanılan bir edattır. Tasdik manası taşır. Bu edatla “هل العنقاء موجودة؟” “Anka kuşu var mıdır?” örneğinde olduğu gibi bir şeyin varlığı veya yokluğu sorulduğunda basit, هل العنقاء تبيضُ “Anka kuşu yumurtlar mı?” örneğinde olduğu gibi bir şeyin başka bir durum, sıfat veya hal içinde bulunup bulunmadığı sorulursa mürekkep adını alır. “هل” soru edatı Kur’ân-ı Kerîm’de seksene yakın bir sayıda kullanılmış olup bunlardan çoğu fiil cümlesine gelmiştir.⁴

İstifhâm hemzesi ise olumlu soru, olumsuz soru ve taleb-i tayin için kullanılan bir edattır. “فَلِ اللَّهِ أَيْنَ لَكُمْ أَم عَلَى اللَّهِ تَقْتَرُونَ” “Bunun için Allah mı size izin verdi, yoksa Allah’a iftira mı ediyorsunuz?”⁵ âyetindeki istifhâm hemzesi ta‘yîn maksatlıdır. Sunulan iki şeyden birisinin belirlenmesi talep edilir. Olumsuz soru için kullanıldığında أَلَسْتَ طَبِيبًا “Sen doktor değil misin?” Örneğinde olduğu gibi kendisinden sonra “ما-لا-لم-ليس” gibi olumsuzluk edatlarından birisi getirilir. Olumlu soru sormak açısından “هل” soru edatı ile ortaktır. Fakat “هل” soru edatı olumsuz yapıların, inne’nin, şart edatlarının, atıf harflerinin başına gelmez. Bu gibi yerlerde hemze kullanılır.⁶ Örneğin هَلْ لَا يَفْهَمُ عَلِيٌّ demek yerine هَلْ لَا يَفْهَمُ عَلِيٌّ şeklinde kullanılır. Yine ma‘mulun fiil üzerine takaddüm ettiği durumlarda da “هل” edatını kullanmak çirkin olur. Bu gibi yerlerde de أَبَسْرًا مَتًّا وَاجِدًا تَتَّبِعُهُ gibi hemze kullanılması iyi olur.

Bu iki edat dışında kalan edatlar ise isim kategorisindedir. “ما” ve “ماذا” gayri âkil varlıkları sormak için kullanılır. Bir şeyin hakikati, mahiyeti, cinsi veya sıfatı sorulur. Akıl sahiplerini sormak için kullanılan edat ise “من” soru edatıdır. “متى” ve “أَيَّانَ” zaman, “كيف” durum, “أين” mekân, “أتى” durum ve mekân, “كم” sayı sormak için kullanılır. “أي” ise kendisinden sonra getirilen muzaf’un ileyh’in anlamına bağlı olarak zaman, mekân, şahıs veya nesne sorabilmektedir.⁷ Bunların dışında em-i munkatı olarak isimlendirilen “أم” de soru manası ifade etmek üzere kullanılır. Sekkâkî istifam edatlarını sayarken “أم” edatını da soru edatlarının içinde zikretmiştir.⁸ Kendisinden sonraki kısmın öncesi ile ilişkisini kestiği

² Şeyh Emîn Bekrî, *el-Belâgatü'l-Arabiyye fi Sevbiha'l-Cedîd Ilmu'l-Meânî*, (Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 1999) 87.

³ Ahmed Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâga*, (Beyrût: Mektebet-ül-'Asriyye, 1999),78; Bekrî, *el-Belâgatu'l-Arabiyye fi Sevbiha'l-Cedîd Ilmu'l-Meânî*, 81. Yusuf Akçakoca, *Arap Dili Sözdiziminin Anlambilim Boyutu –Cümle Ögeleri, Kurgusu ve Anlam-*. (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019), 202-206; 285-287.

⁴ Abdulkerim Mahmud Yusuf, *Uslûbu'l-İstifham fi'l-Kur'ân'il Kerîm A'rduhu ve İ'râbuhu*, (Suriye: Matbaat'uş Şâm, 1999), 10

⁵ Yûnus 10/59.

⁶ Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâga*, 80.

⁷ Ebu Ya'kûb Yûsuf b. Ebî Bekr Muhammed b. Ali es- Sekkâkî, *Miftâhu'ul-Ulûm*, nşr. Naîm Zerzûr, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1407-1987), 308-313

⁸ Sekkâkî, *Miftâhu'ul-Ulûm*, 308.

için munkatı olarak isimlendirilmiştir. Muttasıla olan “أم” hemze-i tesviyeden sonra gelir. Munkatıda ise kendisinden önce hemze bulunmaz hemze mukadderdir. أم يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا “Yoksa onlar, (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu mu derler?”⁹ âyetinde “أم” soru anlamı ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Enbârî de soru edatlarını anlatırken soru harfleri kaçtır sorusu ile başlamış, sonra da soruya şu cevabı vermiştir: “Soru harfleri. أ- أم- هل. Geriye kalanlar ise yerine göre ya isimdir. Ya da zarftır” Cevabını vermiştir. Arapça gramer kitaplarında soru harfleri sadece “هل” ve “أ” olarak veriliyorken görünen o ki birçok âlim tarafından “أم” soru edatı olarak kabul edilmektedir.¹⁰

1. İstifham Edatlarının Soru Anlamı Dışında Kullanılması

İstifhamda asıl maksat bilgi sahibi olmadığımız bir mesele hakkında bilgi elde etmektir. Edatlar asıl kullanımın dışına çıkarak inkâr, tevbîh, taaccûb, tekessür gibi farklı anlamlar ifade edebilmektedir.¹¹ Soru edatları istifhâm dışında kullanıldığında bilgi edinme kastı taşımaz.¹² Soru edatlarının istifhâm dışındaki anlamları daha çok cümledeki hâlî veya mekâlî bir takım karineler vasıtasıyla bağlamdan anlaşılmaktadır.¹³

İstifhamın Kur’ân-ı Kerîm’de gerçek anlamda kullanılması mecazî kullanıma itibarla daha azdır. Zira kelimeler daha çok Allah’tan beşere yöneliktir. قَالَ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ «Bizim adımıza Rabbine dua et, bize onun ne olduğunu açıklasın» dediler. Musa: Allah diyor ki: «O, ne yaşlı ne de körpe; ikisi arasında bir inek.»¹⁴ âyetinde kullanılan edat gerçek anlamda soru sormak amaçlıdır. Az sayıdaki bu gibi kullanımların dışında edatlar soru anlamı dışındadır. Bakara sûresinde kullanılan edatların anlamsal boyutuna geçmeden önce edatların soru anlamı dışında ifade edebilecekleri muhtemel manalar hakkında bilgi vermek meselenin daha iyi anlaşılması açısından yerinde olacaktır.

Soru edatlarının soru anlamı dışındaki en yaygın kullanımı inkâr manasıdır. İnkâr hakkında soru sorulan şeyin şer’an veya örfen inkâr edilmesidir. İnkâr edilen durumun istifhâm edatından sonra gelmesi gerekir. İnkâr için kullanılmış istifhâma genelde tevbîh, takrîr, tekzîb veya taaccûb manaları eşlik etmektedir. Âyetlerdeki inkârî kullanımlar incelendiğinde edatların bazen اللَّهُ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ De ki: Siz mi daha iyi bilirsiniz, Allah mı? âyetinde olduğu gibi sadece inkâr anlamı taşıdıkları, bazen de أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ Kitabı okuyup durduğunuz halde kendinizi unutur da başkalarına mı

⁹ eş-Şûrâ, 42/ 24.

¹⁰ Coşkun Zeki, “Klasik Arap Dilecilerinden Ebu’l-Berekât el-Enbârî ve Onun Esrârü’l-Arâbiyye Adli Eserinde Soru Edatlarına Bakışı” Sosyal Bilimler Alanında Güncel Araştırmalar, Elleda Gerayzade (Ankara: Sonçağ Akademi, 2022), 92

¹¹ Matlûb, Mu’cemu’l-Mustalahati’l-Belağîyye ve Tetâvvuruha, 1/185-187; Mustafa es-Sâvî el-Cüveynî, el-Belâgatü’l-Arabiyye Te’sîlün ve Tecdidun, (İskenderiye: Menşetu’l-Me’arif, 1985), 53-54; Bekrî, el-Belâgatü’l-Arabiyye fi Sevbîha’l-Cedîd İlmu’l-Meânî, 90-94.

¹² Matlûb, Mu’cemu’l-Mustalahati’l-Belağîyye ve Tetâvvuruha, 1/183.

¹³ Eymen Emîn Abdulgani, el-Kâfi fi’l-Belâga, (Kahire: Dâru’t-Tevfikîyye li’t-Turâs, 2011), 240.

¹⁴ el-Bakara, 2/68.

tevbihten daha baskındır. Onlar kitabı okudukları halde insanlara iyiliği emredip kendileri uzak durmaktaydılar. Bu durum kınanmakla beraber büyük bir şaşkınlık ile karşılanmıştır.

İstifhâm edatlarının ifade ettikleri anlamlardan birisi de tezekkürdür.²⁵ Geçmişte meydana gelmiş bir olayı bir gaye ile tekraren zihne getirme amacı taşır. قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ "Yusuf dedi ki: Siz cahil kimseler iken Yûsuf ile kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?"²⁶ âyetinde geçen istifhâm muhatapların geçmişte yaptıkları eylemin çirkin olduğu ve bu eylemlerden ders çıkarmaları gerektiği yönünde bir hatırlatma anlamı taşımaktadır.

Soru edatları asıl anlam dışında iftihâr maksatlı da kullanılabilir.²⁷ İftihar sahip olunan servet, şan, güzellik veya makam sebebiyle meydana gelen övünç ve gurur için kullanılan bir lafızdır. وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ. "Firavun, kavmine seslenerek dedi ki: "Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi? Şu nehirler de benim altımdan akıyor görmüyor musunuz?"²⁸ âyetinde büyük bir böbürlenmenin olduğu hem Mısır'ın mülkünün kendisine ait olduğunu muhataplara takrir yoluyla kabul ettirmeye çalışmasından hem de nehirlerin ayaklarının altından akıyor olduğundan bahsetmesiyle anlaşılabilir. Zira ayakların altına alınan kıymet olarak basitleştirilmiş, bunu yapan ise yüceltilmiş olmaktadır.

Edatların bir başka kullanım gayesi tesviyedir. istifhâmu'l-ihbâr olarak da isimlendirilmektedir. Bu isimlendirme Ebû Ubeyde'ye aittir.²⁹ Zikri geçen şeyler arasında bir fark olmadığını bir birilerine eşit olduklarını belirtmek için kullanılır.³⁰ İstifhâm hemzisi ile elde edilir. Hemze tesviye için kullanıldığında kendisinden sonra aralarında "m" bulunan iki ayrı cümle getirilmektedir.³¹ كُفْرًا سَابِقًا كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ.³² "Küfre sapanlara gelince, onları uyarırsan da uyarırsan da onlar için birdir, inanmazlar."³² âyetinde kâfirlerle yönelik yapılacak uyarıların bir etkisi olmadığı, kendilerinin uyarılması ve uyarılmaması arasında bir fark olmadığı ifade edilmiştir.

Bazen istifhâm tembîh maksatlı olarak muhatapı uyarmak için de kullanılabilir. Böyle bir kullanım genelde irşâd manası taşır. أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? İsteseydi onu sabit kılardı. Sonra biz güneşi gölgeye delil kıldık."³³ âyetinde geçen أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ ifadesi Allah'ın bu âyetlerine bak! düşün, dikkat et anlamında bir uyarıdır.³⁴

²⁵Matlûb, *Mu'cemu'l-Mustalahati'l-Belağîyye ve Tetâvvuruha*, 1/185. ;Suyûtî, *Mu'tereku'l-Akrân*, 1/330.

²⁶Yûsuf 12/89.

²⁷ Matlûb, *Mu'cemu'l-Mustalahati'l-Belağîyye ve Tetâvvuruha*, 1/185

²⁸ ez-Zuhrûf 43/51

²⁹ Matlûb, *Mu'cemu'l-Mustalahati'l-Belağîyye ve Tetâvvuruha*, 1/184

³⁰ Matlûb, *Mu'cemu'l-Mustalahati'l-Belağîyye ve Tetâvvuruha*, 1/188

³¹ Yusuf, *Uslûbu'l-İstifhâm fi'l-Kur'ân'il Kerîm*, 10.

³² el-Bakara 2/6.

³³ Furkân 25/45.

³⁴ Abdurrahman Hasan el-Habenneka Meydânî, *el-Belâgatü'l'Arabiyye Ususuha ve ulûmuha ve Fünûnuha*, (Beyrût: Dârü'l-Kalem, ed-Dârü's-Şamiye, 1996), 1/290.

Asıl anlam dışında soru edatlarının ifade edebilecekleri muhtemel anlamlardan birisi de emirdir. Emir yaptırım maksatlı olarak muhtaptan bir şey yapmasını ilzâm ve talep etmektir.³⁵ *إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ* “Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vaz geçiyor musunuz?”³⁶ âyetinde “teslim olmayacak mısınız?” şeklindeki soru, “أسلموا / teslim olun” manasında bir emirdir.³⁷ Soru edatı emir manasında kullanılabilirdiği gibi yaptırım amaçlı ve bağlayıcı olmak üzere nehiy maksatlı da kullanılabilir. Soru edatı nehiy manasında kullanılmışsa istifhâmın yerine nehiy manası içeren edatların koyulabilmesi gerekir. *أَتُحْسِنُونَهُمْ قَالَ اللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ* “Onlardan korkuyor musunuz? Şayet mü’minlerseniz, Allah, kendisinden korkmanız için daha çok hak sahibidir.”³⁸ âyetinde geçen istifhâm *لا تخشوهم / onlardan korkmayın!* anlamı taşımaktadır.

Edatlar olumsuzluk manası içermek üzere Nefiy maksatlı da kullanılabilir. Soru edatının nefiy manasında gelip gelmediği edatın yerine bir olumsuzluk edatının koyulabilmesi ile anlaşılır.³⁹ *وَمَنْ يَغْفِرِ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ* “Allah’tan başka günahları kim bağışlar?” Soru olumsuzluk ifade etmektedir.⁴⁰ *لا يغفر الذنوب إلا الله* “Allah’tan başkası günahları bağışlamaz.” anlamına gelmektedir.

İstifhâm muhatabı sevilen ve beğenilen bir şeye teşvik etme amaçlı da kullanılabilir. Bu kullanım teşvik/İğrâ olarak isimlendirilmiştir. *أَلَا تَقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ* “Yeminlerini bozan, peygamberi yurdundan çıkarmaya çalışan ve üstelik size tecavüzü ilk defa kendileri başlatan bir kavimle savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz?”⁴¹ âyetinde *أَلَا تَقَاتِلُونَ* lafzı tahdîd manası içermek üzere yeminlerinden dönen bir kavimle savaşılması hususunda bir teşviktir.

İstifhâm edatları dua anlamı da taşıyabilmektedir. Dua içeren lafızlar genelde emir ve nehiy formundadır. Fakat emir ve nehiy yaptırım gücü olan birisi tarafından mertebe olarak ondan düşük birisine yapılıyorken dua aciz olandan her şeye kadir olana yöneliktir.⁴² *أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا* “İçimizdeki sefihlerin yaptığından dolayı bizleri helak mi edeceksin?”⁴³ âyetinde dua anlamı bir soru edatı ile elde edilmiş olup soru edatı, “bizleri helak etme!” manasında bir dua içermektedir.

İstifhâm edatlarının asıl anlam dışında ifade edebilecekleri manalardan birisi de bir şeyin geciktiğini bildirmek, yavaş görmek maksatlı kullanılan “istibta”dır.⁴⁴ *وَرُزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهَ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ* “Peygamber ve onunla birlikte iman edenler,

³⁵ Matlûb, *Mu’cemu’l-Mustalahati’l-Belağiyye ve Tetâvvuruha*, 1/185.

³⁶ el-Mâide /91.

³⁷ Matlûb, *Mu’cemu’l-Mustalahati’l-Belağiyye ve Tetâvvuruha*, 1/185.

³⁸ et-Tevbe 9/13.

³⁹ Abdulgani, *el-Kâfi fî’l-Belâga*, 242.

⁴⁰ Âli İmrân 3/135.

⁴¹ et-Tevbe 9/13.

⁴² Suyûtî, *Mu’tereku’l-Akrân*,1/332.

⁴³ Âraf 7/155.

⁴⁴ Bedevi Tabane, *M’ucemu’l-Belâgati’l-Arabiyye*, (Riyad: Dârü’l-Minare- Dâr-u-Rifaî, 1981),75.

"Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı. İyi bilin ki, Allah'ın yardımı pek yakındır."⁴⁵

Soru edatları gerçekleşmesi beklenen bir durumun akli bir takım karinelere dolaylı olarak olmayacağı yönünde istib'ad/uzak görme manası ifade etmek üzere de kullanılabilir. ⁴⁶ "Nerede onlarda öğüt almak? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti."⁴⁷ Soru, kendilerine elçi geldiği halde öğüt almalarının onlar için uzak olduğunu vurgulamaktadır. Anlamın istib'ad olduğu soru edatından sonra getirilen ifadede anlaşılmaktadır. Zira ayette kendilerine bir elçinin geldiğinden bahsedilmektedir.

İstifhâm temenni anlamı da taşıyabilmektedir. Temenni gerçekleşmesi mümkün olmayan ya da çok zor gerçekleşecek bir şeyi talep etmektir. Temennide kullanılan asıl edat "ليت" iken bu edat dışında kullanılan başka edatlar da vardır. Bu edatlardan birisi de هل soru edatıdır. ⁴⁸ "Şimdi bizim şefaatçilerimiz var mı ki bize şefaatsinler."⁴⁹ âyetindeki beklenti gerçekleşmesi mümkün olmayacak bir beklentidir. Zira âyetteki senaryodan anlaşıldığı üzere iş işten geçmiş, hesap görülmüştür.

İstifhâm tehvîl/tahvîf manası içermek üzere de kullanılır. Muhatabları korkutarak yapılacak olan kötü eylemlerden el çekmelerini sağlamak amaçlanır. ⁵⁰ "Gerçekleşecek olan kıyamet! Nedir o gerçekleşecek olan kıyamet? Gerçekleşecek olan kıyametin ne olduğunu sen nereden bileceksin?" Bu anlamda tehdit içeren bir kullanım da mümkündür. ⁵¹ "Onlar böyle davranmakla, bulut gölgeleri içinde Allah'ın (azabının) ve meleklerin kendilerine gelmesini ve işin bitirilmesini mi bekliyorlar? Halbu ki bütün işler Allah'a döndürülür."⁵²

İstifham soru sorma kastı olmaksızın sayısal olarak bir şeyin çok defa gerçekleştiğini ifade etmek üzere tekessür manasında da kullanılabilir. ⁵³ "İsrailoğullarına sor; biz onlara nice açık mucizeler verdik." Bazen de edatlar muhatabı küçümseyip hakir görmek maksatlı olarak tahkîr için kullanılabilir. ⁵⁴ "Seni gördükleri zaman; "Bu mu Allah'ın Peygamber olarak gönderdiği" diyerek hep seni alaya alıyorlar." ⁵⁵ Soru edatları bu anlamların dışında alay etme manasına gelen tehekküm manası ve soru sorarak muhatabı alıştırma ve bir samimiyet meydana getirmek anlamı taşıyan înâs maksadıyla da kullanılabilir. ⁵⁶

⁴⁵ el-Bakara 2/214.

⁴⁶ Tabane, *M'ucemu'l-Belâgati'l-Arabiyye*, 75.

⁴⁷ ed-Duhân 44/13.

⁴⁸ Cüveynî, *el-Belâgatu'l-Arabiyye Te'sîlün ve Tecdîdun*, 26.; Bekrî, *el-Belâgatu'l-Arabiyye fi Sevbiha'l-Cedîd İlmu'l-Meânî*, 77.

⁴⁹ Arâf 7/53

⁵⁰ el-Hâkka 69/1-2-3

⁵¹ Tabane, *M'ucemu'l-Belâgati'l-Arabiyye*, 729.

⁵² el-Bakara 2/210.

⁵³ el-Bâkara 2/211.

⁵⁴ Suyûtî, *Mu'tereku'l-Akrân*, 1/332.

⁵⁵ Furkân 25/41.

“Ey Şuayb dediler, kıldığın namaz mı, tuttuğun din mi emrediyor sana da bizi atalarımızın taptıklarından vazgeçirmeye uğraşıyorsun?” âyetinde soru edatı tehekküm, “Ey Musa elindeki nedir? âyetindeki soru ise înas maksatlıdır.”⁵⁶

2. Bakara Sûresindeki İstifhâm Edatlarının Anlamsal Boyutu

Hicretten sonra inmeye başlayan sûrenin nüzûlü dokuz-on yıl sürmüş ve bütün Medine devri boyunca devam etmiştir. Sûre Âyetü'l-kürsî'den dolayı Sûretü'l-kürsî, ihtiva ettiği hükümlerin çokluğu sebebiyle Füstâtü'l-Kur'ân olarak da isimlendirilmiştir. Bu isimlerin yanı sıra zirve anlamına gelen “senâm” ve parlak, beyaz, nurlu anlamına gelen “zehrâ” olmak üzere iki de lakabı vardır. Âl-i İmrân ile birlikte bu iki sûreye “Zehrâvân” denilmiştir. Bakara sûresi sadece sayfa ve âyet sayısı bakımından Kur'an'ın en uzun sûresi değil, aynı zamanda içine aldığı konuların çokluğu ve çeşitliliği bakımından da çok yönlü bir sûredir.⁵⁷

Sûrede başta iman esasları olmak üzere insanın yaratılışı, kıblenin değişmesi, namaz, oruç, hac, sadaka, boşanma, nesep, nafaka, borçların kaydedilmesi gibi pek çok konuya yer verilmiştir. Sûrede toplam elli dört adet soru edatı kullanılmış olup en çok kullanılan edat 24 kez olmak üzere istifhâm hemzesidir. Bu edat haricinde “ma” soru edatı yedi “men” ve “am” beşer kez, “kef” ve “mada” üçer kez, “ani”, “hel” ve “kem” ikişer kez, “meti” soru edatı ise sadece bir kez kullanılmıştır.

Âyetlerde geçen soru edatları ve ifade ettikleri anlamlar aşağıda tabla halinde verilmiş olup aynı âyette birden fazla edat geçtiğinde her bir edat için âyet ayrı ayrı ele alınmıştır. Tabloda âyetlerin tamamı verilmemiş, ilgili mananın anlaşılmasını mümkün kılacak kadarı verilmiştir. Bakara sûresindeki soru edatlarının geçtiği âyetler ve ifade ettikleri anlamlar şöyledir;

(الهمزة)		
Anlamı	Âyet	Âyet No
Tesviye	إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ	6
İnkâr	وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ	13
Taaccüb	وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ	30
Takrîr-Tevbîh	قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ	33
İnkâr-Tevbîh-Taaccüb	اتَّامِرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ	44
İnkâr-Tevbîh-Taaccüb	قَالَ اتَّسَنَّبِدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ	61
İnkâr	وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُرُوجًا	67
Nehiy	أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ	75
İnkâr	وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِبَعْضِهِمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ	76

⁵⁶ Veysel b. Abdüh Kâid el-Hâsîdî, *Teshîl'ul-Belâga*, (İskenderiyye: Dâru'l-Kimme, 2006), 59

⁵⁷ Emin Işık, “Bakara Suresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1991) 4/526

Tevbîh	أَفَلَا تَعْقِلُونَ	76
Takrîr-Tevbîh	أَوْ لَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ	77
İnkâr- Tevbîh	وَقَالُوا لَنْ نَمَسَّنَا النَّارَ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ اتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أ	80
İnkâr- Tevbîh	أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ	85
Tevbîh-Takrîr	أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَتَّقُونَ	87
İnkâr	أَوْ كَلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ	100
Takrîr	مَا تَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِئُهَا نَاتٍ بَخِيرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا لَمْ نَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ	106
Takrîr	لَمْ نَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ	107
İnkâr-Tevbîh	قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ	139
İnkâr	قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ	140
Teşvîk-Takrîr	لَمْ تَرِ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أَلَوْفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ	243
Teşvîk-Takrîr	لَمْ تَرِ إِلَى الْمَلَأِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ	246
Takrîr-Taaccûb	لَمْ تَرِ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ	258
Takrîr	وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنُ	260
İnkâr	بِیَوْمِ أَحْكَامٍ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ	266
(ما)		
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ	68
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْثُهَا	69
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ	70
İnkâr-Taaccûb	قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ	91
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَالِلهُ أَبَانُكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ	133
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلِيَهُمْ عَنِ قِبَلَتِهِمُ الَّذِي كَانُوا عَلَيْهَا	142
Taaccûb-Nefiy	قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أَخْرَجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَانِنَا	246
(من)		
Nefiy	وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا	114
Nefiy-İnkâr	وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ	130
Nefiy	صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ	138
Nefiy	وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ	140
Nefiy-Takrîr	مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ	255
(أم)		
Tevbîh-Takrîr	أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ	80
İnkâr	أَمْ تَرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سَأَلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ	108
İnkâr	أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ	133
İnkâr	أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ	140
İnkâr-Tevbîh	أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ	214
(كيف)		
Taccûb-Tevbîh	كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّنُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ	28
Durum Zarfı	وَأَنْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِئُهَا ثُمَّ نَكْسُوها لَحْمًا	259

Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ	260
(ماذا)		
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا	26
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَإِنَّ السَّبِيلَ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ	215
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ	219
(أتى)		
İstibâd	وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَأَتَىٰ يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ	247
İstibâd	قَالَ أَتَىٰ يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا	259
(هل)		
İnkâr-Tevbîh	هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةِ	210
İnkâr-Tevbîh	قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كَتَبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا	246
(كم)		
Teksîr	سَلِّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمْ آتَيْنَاهُمُ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ	211
Bilgi edinme amacıyla kullanılan soru edatı	قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ	259
(متى)		
İstibtâ	وَرُزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصُرُ اللَّهَ	214

Tablo incelendiğinde edatlardan bir tanesinin soru anlamı içermeden durum zarfı olarak kullanıldığı görülmektedir. Sûrede dokuz soru edatının gerçek anlamda bilgi edinme amaçlı kullanıldığı soru edatlarının asıl anlamının dışına çıkmadığı görülmektedir. Sûrede en çok kullanıma sahip olan istifhâm hemzesi daha çok inkâr manası için kullanılmıştır. Bu inkâra genelde tevbih, taaccûb ve tehzîb eşlik etmektedir.

Başında mukadder bir hemze bulunduğu için “أم” soru ismi de aynı şekilde sadece inâkarî bir mana ifade etmek üzere kullanılmıştır. İstifham hemzesi ile olumlu soru sormak açısından ortak olan “هل” soru edatı da yine aynı şekilde inkâr ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bunun yanı sıra “من” soru edatı ile sadece nefiy anlamı elde edildiği, “ما” soru edatının sadece gerçek anlamda soru sormak için kullanıldığı “انى” ile sadece uzak görme anlamına gelen istibâd anlamı elde edildiği görülmektedir. Sûrede inkârî anlam baskın olup bu inkâr tevbîh eşliğinde küfrün içine düşmüş olan ve iman etmekte diretenleri içine düşmüş oldukları yanlıştan kurtarmak, iman etmeye yönlendirmek amaçlı kullanılmıştır.

SONUÇ

Soru edatları farklı manalara delalet etmek üzere kullanmaya en uygun lafızlardır. Zira edatların soru anlamı dışında kullanılan otuzun üzerinde anlamı vardır. Bazen soru edatları, kullanıldığı yerde birden fazla anlama delalet edebilmektedir. Bunu soru edatları dışında başka bir şeyle elde etmek kolay değildir. Bu yüzden Bakara sûresindeki istifhâm üslûbu sûrede en çok öne çıkan ve etkin olan inşa-i üsluplardan olmuştur. Soru edatlarının soru anlamı dışında ifade ettikleri anlam edatın kendisinden değil bağlamdan

anlaşılmaktadır. Bunun için edatın ifade ettiği manayı tam olarak tespit edebilmek edatın bulunduğu âyetin tamamını, bazen de önceki ve sonraki âyetlerin ele alınmasını gerektirir.

Kur’ân-ı Kerîm’in geneline bakıldığında kullanılan iki binin üzerindeki edatın çoğu istifhâm hemzesidir. Bu durum Bakara sûresinde de aynı şekilde tezahür etmiş olup edatların büyük bir kısmını istifhâm hemzesi oluşturmuştur. Olumlu soru sormak açısından “هل” ile ortak olmasına rağmen hemzenin sayıca “هل” edatından fazla oluş sebebi olumsuz yapıların, inne’nin, şart edatlarının ve atıf harflerinin başında “هل” edatı yerine istifhâm hemzesinin kullanılma zorunluluğudur.

Kur’ân-ı Kerîm’deki soru edatları daha çok gerçek anlamda soru sormaktan ziyade mecâzi anlam ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bunun temel sebebi Kur’ân-ı Kerîm’in ilahi bir kelim oluşu, hitabın genelde Allah’tan kullara yönelik olmasıdır. Edatların gerçek manada soru anlamı ifade etmek üzere kullanılması beşerden sadır olan sorularda görülmektedir. Bu da daha çok peygamberlere yönelik sorulmuş bilgi edinme amaçlı sorularda kendini gösterir.

Kur’ân-ı Kerîm’in nüzul sebeplerinden birisi de içine düşmüş oldukları yanlış inanışlardan ve algılardan insanları kurtarmak onlara yol göstermek olduğu için soru edatları ile elde edilen baskın anlam inkâr, taaccûb, tevbîh gibi anlamlardır. Bu anlamlar bazen tek başına kullanılmışken bazen tek bir soru edatı birkaç farklı anlamı da ifade edebilmektedir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Abdulgani, Eymen Emîn, *el-Kâfi fî'l-Belâga*, Kahire: Dâru't-Tevfikiyye li't-Turâs, 2011.
- Abdulkerim Mahmud Yusuf, *Uslûbu'l-İstifham fi'l-Kur'ânîl Kerîm A 'rduhu ve İ 'râbuhu*, Suriye: Matbaat'u Şâm, 1999.
- Akçakoca, Yusuf. *Arap Dili Sözdiziminin Anlambilim Boyutu –Cümle Ögeleri, Kurgusu ve Anlam-*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019.
- Bekrî, Şeyh Emîn, *el-Belagatü'l-Arabiyye fi Sevbiha'l-Cedid İlmu'l-Meânî*, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1999.
- Zeki, Coşkun. “Klasik Arap Dilcilerinden Ebu'l-Berekât el-Enbârî ve Onun Esrâru'l-Arâbiyye Adlı Eserinde Suru Edatlarına Bakışı” *Sosyal Bilimler Alanında Güncel Araştırmalar, Elleda Gerayzade*. 86-99. Ankara: Sonçağ Akademi, 2022.
- Cüveynî, Mustafa es-Sâvî el-, *el-Belâgatu'l-Arabiyye Te'sîlün ve Tecdîdun*, İskenderiye: Menşeeu'l-Me'arif, 1985.
- Hâşidî, Feysel b. Abduh Kâid, *Teshîl'ul-Belâga*, İskenderiyye: Dâru'l-Kimme, 2006.
- Işık, Emin, “Bakara Suresi” , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 4/526-529. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Kadri Mâyû, *el-Mu 'în fi'l-Belâga*, Beyrût: Alemü'l-Kutub, 2000.
- Matlûb, Ahmet, *Mu'cemu'l-Mustalahati'l-Belağîyye ve Tetâvvuruha*, 3 Cilt, Beyrut: Dâru'l-Arabiyye li'l-Mevsûât, 2006.
- Meydânî, Abdurrahman Hasan el-Habenneka, *el-Belâgatu'l'Arabiyye Ususuha ve ulûmuha ve Fünûnuha*, 2 Cilt, Beyrût: Dâru'l-Kalem-ed-Dâru's-Şamiye, 1996.
- Sekkâkî, Ebu Ya'kûb Yûsuf b. Ebî Bekr Muhammed b. Ali, *Miftâhu'ul-Ulûm*, nşr. Naîm Zerzûr, Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1407-1987.
- Seyyîd Ahmed Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâga*, Beyrût: Mektebet'ül-'Asriyye, 1999.
- Suyûtî, Celaledin, *Mu'tereku'l-Akrân fi İ 'câzi'l-Kur'an*, thk. Ahmed Şemsuddin, 3 cilt, Beyrut: Dâru'l-Kütubi'l-İlmî, 1988.
- Tabane, Bedevi, *M'ucemu'l-Belâgati'l-Arabiyye*, Riyad: Dâru'l-Minare- Dâr-u Rifaî, 1981.